

OBČANSKÁ VYBAVENOST MALÝCH OBCÍ DIAGNÓZA, STANDARDY, PLÁNOVÁNÍ¹⁾

Josef Bernard, Miroslav Joukl, Lucie Vítková

Občanská vybavenost malých obcí je důležitým tématem plánování rozvoje venkova a stává se též častým tématem kampaní na podporu venkova. Dosud ale v České republice nebyla zpracována podrobná empirická analýza reálné vybavenosti obcí a jejího vývoje v čase. Článek poskytuje základní kvantitativní evidenci o občanské vybavenosti malých obcí, její časové dynamice a základních faktorech, které vybavenost ovlivňují. Na základě těchto údajů autoři navrhuji koncept „běžného standardu vybavenosti“ jako nástroje umožňujícího hodnocení míry vybavenosti jednotlivých obcí a dále představují veřejně přístupný online nástroj „kalkulačka vybavenosti“ sloužící pro porovnání míry vybavenosti obcí mezi sebou.

Klíčová slova: občanská vybavenost, obce, standardy, analýza

Úvod

Vybavenost venkovských obcí různými typy služeb a infrastruktur je pravidelně důležitým tématem při plánování a strategickém rozvažování o rozvoji venkova. Výraznou pozornost věnuje otázce vybavenosti obcí aktuální státní Koncepce rozvoje venkova [MMR, 2019], ale rovněž Strategie regionálního rozvoje 2021+ [MMR, 2020]. Lamentování nad nedostatečnou, resp. upadající vybaveností venkovských obcí je nadto častým tématem kampaní na podporu venkova a proniká i do předvolební politické rétoriky [Bernard, 2019]. Potřeba zajištění žádoucího stupně vybavenosti venkovských sídel se zmiňuje ve dvou souvislostech. Zaprvé jako podmínka pro zajištění dostupnosti služeb pro obyvatele malých obcí tak, aby nebyli vylučováni z možnosti využívání služeb v takovém standardu, jaký je ve společnosti zvykem. Zadruhé jako součást snahy o ekonomické a sociální oživení obcí. Existence rozvinuté sítě služeb se dává do souvislosti s fungováním různých typů lokálních ekonomických a společenských aktivit. Dostatečně vybavené „živé obce“ se tak staví do protikladu s obrazem „nocleháren“, které se přes den vyliďňují a nevytvářejí příležitosti pro rozvoj lokální komunity a budování vazeb mezi obyvateli. Oba argumenty na podporu rozvoje či udržení vybavenosti malých obcí jsou obecně přesvědčivé. Bohužel se ale ne vždy

opírají o skutečnou znalost reálné vybavenosti obcí a jejího vývoje v čase. Cílem tohoto článku je nabídnout základní kvantitativní evidenci o občanské vybavenosti malých obcí, její časové dynamice a základních faktorech, které vybavenost ovlivňují. Na základě těchto údajů článek navrhuje koncept „běžného standardu vybavenosti“ jako nástroje umožňujícího hodnocení míry vybavenosti jednotlivých obcí a dále představuje veřejně přístupný online nástroj Kalkulačka vybavenosti sloužící pro porovnání míry vybavenosti obcí mezi sebou.

Vybavenost obcí: rozsah a významy

V aktuální Koncepci rozvoje venkova je infrastruktura a vybavenost venkovských sídel zmiňována jako podmínka „zajišťující kvalitní život obyvatel a vytvářející možnosti pro hospodářský rozvoj venkova“ [MMR, 2019: 1]. V analytické části rozdělujeme Koncepci vybavenost do tří kategorií: občanská vybavenost zahrnuje tržní a netržní zařízení služeb, jakými jsou např. školy, zařízení sociální péče, obchody. Technická vybavenost zahrnuje vodohospodářskou infrastrukturu, zásobování plynem a elektrickou energií, likvidaci komunálního odpadu a připojení k internetu. Dopravní vybavenost se týká stavu komunikací a veřejné dopravy. V článku se touto klasifikací volně

inspirujeme. Zaměříme se na problematiku určité části občanské vybavenosti malých obcí. Budeme se zabývat službami, které mohou obyvatelé obcí ve svém každodenním životě využít, a infrastrukturou, tedy budovami, které jsou k jejich poskytování potřebné. Do analýzy zařazujeme takové služby a související infrastrukturu, které kromě svého praktického významu mají rovněž potenciál stát se „místy setkání“ a součástí komunitního života v obci.²⁾ Přitom záměrně bereme v úvahu nejen veřejné služby, ale také služby soukromé, protože soukromé služby, stejně jako služby veřejné, mohou hrát podstatnou roli při zajišťování kvality života v místních komunitách. Analýzu omezuje na obce s méně než 3 000 obyvateli.

Rozsah občanské vybavenosti obcí v České republice a její vývoj není podchycen kvalitní evidencí, resp. je podchycen jen částečně. Systematická evidence o lokalizaci je k dispozici pouze pro některé veřejné služby (zdravotnická zařízení, školy a školky, pošty), zatímco řada dalších služeb (např. prodejny potravin, restaurace, tělocvičny, hřiště) systematicky evidována není. Údaje o vybavenosti obcí jsou ze strany státních orgánů sbírány spíše nahodile pomocí jednorázových průzkumů [např. ČSÚ, 2016]. Některé, zejména soukromé služby, jako např. prodejny potravin a restaurace, nejsou systematicky evidovány vůbec, nebo existuje jen evidence určená pro

1) Vznik článku byl podpořen grantem TAČR: TL02000161 – Změny vybavenosti venkovských obcí základními službami a dopady na jejich obyvatele.

2) Tím se odchyľujeme od dikce platného stavebního zákona, protože ke zkoumaným službám řadíme např. též sběrné dvory, které jsou v zákoně řazeny pod technickou infrastrukturu. Nezabýváme se technickou infrastrukturou síťového charakteru, jako jsou rozvody pitné a odpadní vody, energií a internetu.

kontrolní a inspekční účely. To otevírá široké pole možností pro různé spekulace o tom, jak se vybavenost obcí proměňuje v čase, zda služby z malých obcí mizí, popřípadě které regiony jsou ztrátou služeb nejvíce postiženy.³⁾

Může se zdát až překvapivé, jak intenzivně bývá úroveň občanské vybavenosti malých obcí spojována s otázkou kvality života na venkově, a jak často jsou tvrzení o úpadku služeb v malých obcích používána jako argumenty pro potřebu výraznější podpory venkova. Tomuto narativu, který proniká do prohlášení reprezentantů samospráv malých obcí, ale i politických stran [Bernard, 2019], nelze dobře porozumět, když budeme význam občanské vybavenosti malých obcí chápat jenom v rovině jejich primární funkce pro uspokojování každodenní poptávky obyvatel venkova. Tato funkce je důležitá, ne však jediná. Christiaanse a Haartsen [2017] ve svém článku o lokálních reakcích na uzavírání venkovských obchodů upozorňují na to, že služby a další prvky vybavenosti v malých obcích mají tři různé druhy významu. Jejich funkční význam spočívá v tom, že poskytují možnost uspokojit každodenní potřeby místního obyvatelstva. Sociální význam vyplývá z toho, že hrají podstatnou roli také jako místa setkávání, komunikace a budování sociálních vazeb. Jednotlivé prvky vybavenosti jsou ale také obdařeny symbolickým významem. Jejich existence je vnímána jako znak životaschopnosti obce a její úspěšné budoucnosti. Takové vnímání se silně uplatňuje nejen u škol, jejichž existence je spojována s možnostmi lokální socializace dětí a jejich identifikace s obcí [Autti, Hyry-Beihammer, 2014; Barakat, 2015], ale i u dalších služeb. Vědomí všech tří aspektů významu lokální vybavenosti umožňuje pochopit negativní reakce, které vyvolává uzavírání místních služeb, a to i v situaci, kdy jsou málo využívány [Elshof, Baliley, 2015; Christiaanse, Haartsen, 2020]. Propojuje totiž ohled na prostorovou vyváženost možností uspokojování potřeb s obrazy aktivních a živých komunit se silnou vnitřní soudržností

a pozitivní lokální identitou. Tyto obrazy tvoří důležitou součást společenských imaginací o žádoucí podobě a budoucnosti venkova [Pospěch et al., 2015; Chromý et al., 2011].

Problém současných českých debat o vybavenosti venkovských obcí ale spočívá v tom, že jsou jen zřídka přenášeny o spolehlivá data, protože ta pro řadu služeb a infrastruktur nejsou snadno dostupná. Existuje sice metodika „Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury“ [Maier, 2016], ta je nicméně normativním textem doporučujícím mimo jiné určitou úroveň vybavenosti pro různé typy obcí a sídel. Není analýzou existujícího stavu. V tomto článku proto nabízíme 1) přehled existující datové základny o občanské vybavenosti malých obcí, 2) analýzu základních faktorů, které vybavenost ovlivňují, a přehled vývoje vybavenosti v čase, 3) návrh konceptu takzvaného „běžného standardu vybavenosti“ a využití online nástroje Kalkulačka vybavenosti, které umožní usuzovat na míru vybavenosti obcí ve srovnání se strukturálně podobnými sídly. Do analýzy jsme zahrnuli 17 různých služeb a infrastruktur, které se s větší nebo menší frekvencí objevují i v obcích s pouze několika stovkami obyvatel, a z jejichž existence mohou profitovat místní obyvatelé. Jedná se o následující skupinu služeb: Prodejny potravin, Restaurace/hospody, Pošty, Tělocvičny, Sportovní hřiště, Dětská hřiště, Ordinace praktického lékaře, pediatra, gynekologa, Zubní ordinace, Lékárny, Základní školy, Mateřské školy, Čerpací stanice, Bankomaty, Sběrné dvory a Policejní služebny.

Datová základna o občanské vybavenosti obcí

Vzhledem k absenci jednoho systematického zdroje dat o vybavenosti obcí jsme při posuzování vybavenosti a jejího vývoje využili data z různých zdrojů, která pokrývají celé území České republiky, ale navzájem se liší datem platnosti, způsobem sběru dat i mírou chybovosti. Data pocházejí od orga-

nizací státní statistické služby (Český statistický úřad a Ústav zdravotnických informací a statistiky), jiných státních orgánů (ministerstva, Státní zemědělská a potravinářská inspekce, Český úřad zeměměřický a katastrální) nebo veřejných institucí (Všeobecná zdravotní pojišťovna). Nejaktuálnější data o existenci prodejen potravin, čerpacích stanic a bankomatů byla převzata z veřejných mapových portálů. Specifickým zdrojem vybavenosti obcí je Svaz místních samospráv, který vybavenost obcí do 3 000 obyvatel zjišťoval vlastním terénním šetřením.

Vstupní data mají z hlediska územní lokalizace trojí povahu: 1) data vybavená prostorovými souřadnicemi, které přesně lokalizují polohu určité služby nebo infrastruktury (SMS, ÚZIS, ČÚZK, MP) – v tabulce zeleně; 2) data vybavená lokalizací ve formě poštovní adresy (VZP, SZPI, MZ, MŠMT, MVČR, historická data ÚZIS) – v tabulce modře; 3) data, v nichž je určena pouze obec, ve které se služba či infrastruktura nachází (ČSÚ) – v tabulce žlutě.

Datové zdroje, se kterými pracujeme, se výrazně liší svou kvalitou a zpravidla jsou do určité míry zatíženy chybami. Relativně jednodušší situace se týká chyb v zápisu adres, které bylo zpravidla možné odstranit ručním vyhledáním adresy. Obtížnější situaci představují chyby v záznamu o výskytu jednotlivých druhů služeb a infrastruktur (nezahrnutí služeb, které v provozu jsou, a obráceně zahrnutí služeb, které v provozu nejsou), tyto chyby nelze beze zbytku identifikovat ani odstranit. Zvoleným řešením proto bylo odhadnout chybovost jednotlivých zdrojů dat a využít pro analýzu ty zdroje, které mají chybovost nejnižší.

Odhad míry chybovosti datových zdrojů byl řešen dvěma způsoby.

Zprvce byla posouzena předpokládaná míra chybovosti podle informací o způsobu vzniku datového zdroje. Ve výzkumu pracujeme s datovými zdroji čtyř typů:

1. datové zdroje ověřované terénním šetřením (SMS);

3) Robustní evidenci o aktuální vybavenosti obcí poskytují územně analytické podklady. Údaje o vybavenosti v nich jsou ovšem pro různé obce zpracovány na základě různých datových zdrojů a v různém členění. Navíc nejsou dostupné ve formě souhrnných strojově čitelných dat, a tudíž jsou obtížně analyticky využitelné.

Prvky vybavenosti	1994	1999	2001	2009	2016	2018	2019	2020
Prodejna potravin	ČSÚ	ČSÚ		SZPI		SMS	SZPI	MP
Restaurace nebo hospoda	ČSÚ			MZČR		SMS	MZČR	
Pošta a Pošta partner	ČSÚ	ČSÚ		ČSÚ		SMS	ČÚZK	
Tělocvična	ČSÚ		ČSÚ		ČSÚ	SMS		
Sportovní hřiště	ČSÚ		ČSÚ		ČSÚ	SMS		
Dětské hřiště					ČSÚ	SMS		
Ordinace praktického lékaře		ÚZIS	ČSÚ	ÚZIS		SMS	VZP ÚZIS	
Ordinace pediatra		ÚZIS	ČSÚ	ÚZIS		SMS	VZP ÚZIS	
Ordinace gynekologa		ÚZIS		ÚZIS		SMS	VZP ÚZIS	
Zubní ordinace		ÚZIS		ÚZIS		SMS	VZP ÚZIS	
Lékárna		ÚZIS		ÚZIS		SMS	ÚZIS	
Základní škola	ČSÚ	ČSÚ		ČSÚ		SMS	MŠMT	
Mateřská škola	ČSÚ		ČSÚ			SMS	MŠMT	
Čerpací stanice						SMS	ČÚZK	MP
Bankomat						SMS		MP
Sběrný dvůr						SMS		
Policejní služebna							MVČR	

Tabulka 1: Zdroje dat a jejich územní lokalizace (zeleně souřadnicemi, modře adresou, žlutě obcí)

Pozn. ČSÚ: Český statistický úřad, SMS: Sdružení místních samospráv, ČÚZK: Český úřad zeměměřický a katastrální, MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, MZČR: Ministerstvo zdravotnictví, MVČR: Ministerstvo vnitra, VZP: Všeobecná zdravotní pojišťovna, SZPI: Státní zemědělská a potravinářská inspekce, ÚZIS: Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, MP: mapové portály.

2. datové zdroje vzniklé dotazováním starostů s vysokou návratností (vybraná data ČSÚ);
3. datové zdroje pocházející z oficiálních databází státních a veřejných institucí (MŠMT, VZP, ÚZIS, MVČR, ČÚZK, vybraná data ČSÚ);
4. datové zdroje pocházející z neoficiálních databází státních a veřejných institucí, které slouží pro kontrolní a inspekční účely (SZPI, MZČR), a data získaná z veřejných mapových portálů.

První tři typy datových zdrojů považujeme za relativně validní. U čtvrtého datového zdroje předpokládáme možnost většího množství chyb, protože se jedná o neoficiální databáze. U jednotlivých nově vzniklých provozoven může docházet k prodlení se záznamem, ale především mohou v seznamech provozovny přetrvávat i nějakou dobu poté, co ukončily svou činnost.

Zadruhé, u dat vztahených k aktuálnímu období jsme porovnávali jednotlivé zdroje mezi sebou pro odhad míry jejich shody. Míra shody sice neumožní určit, který ze dvou porovnávaných datových

souborů je validnější, nicméně nízká míra shody je varováním a poukázáním na nutnost dalšího prověření dat. V případě více než dvou datových souborů vztahených k podobnému období je možné identifikovat, který soubor se nejvíce rozchází se zbývajícími daty. Vzájemná porovnání jsme prováděli na datových souborech vztahujících se k letům 2016 (šetření ČSÚ), 2018 (SMS), 2019 (ČÚZK, SZPI, MZČR, VZP, ÚZIS, MŠMT) a 2020 (MP).

Zatřetí – kvalitu dat jsme hodnotili jejich zobrazením v mapě a vizuálním zjištěním, jestli neobsahují nevysvětlitelnou prostorovou nerovnoměrnost, a spočítáním souvislosti výskytu služby s populační velikostí obce. Pokud některá data korelují s populační velikostí obce, která je zásadním faktorem výskytu služby, výrazně slaběji než jiné datové zdroje týkající se stejné služby, můžeme tuto slabší korelaci hodnotit jako indikátor chybovosti.

Nakonec jsme pro každou službu nebo infrastrukturu zvolili takový datový soubor, který nejlépe splňoval následující kritéria: 1) měl relativně velkou míru

shody s ostatními soubory, 2) pokrýval svým rozložením celé území České republiky bez nevysvětlitelných nerovností a neměl výrazně slabší souvislost s populační velikostí obce než jiné soubory týkající se stejné služby nebo infrastruktury, 3) pocházel z věrohodnějšího datového zdroje, 4) byl aktuálnější.

Vybavenost obcí a její časový vývoj

Metodologický postup

Samotnou empirickou analýzu míry vybavenosti obcí službami, faktorů ovlivňujících vybavenost a časového vývoje vybavenosti jsme provedli pomocí následujících kroků. Nejprve jsme lokalizovali místa provozování služeb. Tam, kde to bylo možné, byly na základě lokalizace pomocí prostorových souřadnic nebo adresy služby přiřazeny do obcí. Pokud nebylo možné lokalizovat určitou službu nebo infrastrukturu přesně (zejména v historických datech), byla identifikována alespoň obec, v níž byla služba či infrastruktura

provozována. Následně byly jednotlivé obce pro každou službu rozříděny do dvou kategorií podle toho, zda se na jejich území vyskytuje alespoň jedno místo poskytující vybranou službu, nebo nikoliv. Před samotnou analýzou vybavenosti obcí jsme k jednotlivým obcím doplnili sérii dalších charakteristik, které mohou mít na míru vybavenosti vliv: počet obyvatel, poloha obce vůči městům (vzdálenost po silnici k nejbližšímu městu s více než 5 000 obyvateli a 50 000 obyvateli), demografické charakteristiky (index stáří a relativní změna počtu obyvatel v letech 2009–2018), ekonomické charakteristiky (nezaměstnanost, odhad průměrné měsíční mzdy), turistický ruch (identifikace obce jako střediska turistického ruchu podle dat Institutu cestovního ruchu).⁴⁾ Při vlastní analýze jsme zkoumali, jak je vybavenost ovlivňována počtem obyvatel a dalšími charakteristikami obce. V dalším kroku byla za pomoci dostupných historických dat zjišťována dynamika vybavenosti v uplynulých letech v obcích různých velikostních kategorií.

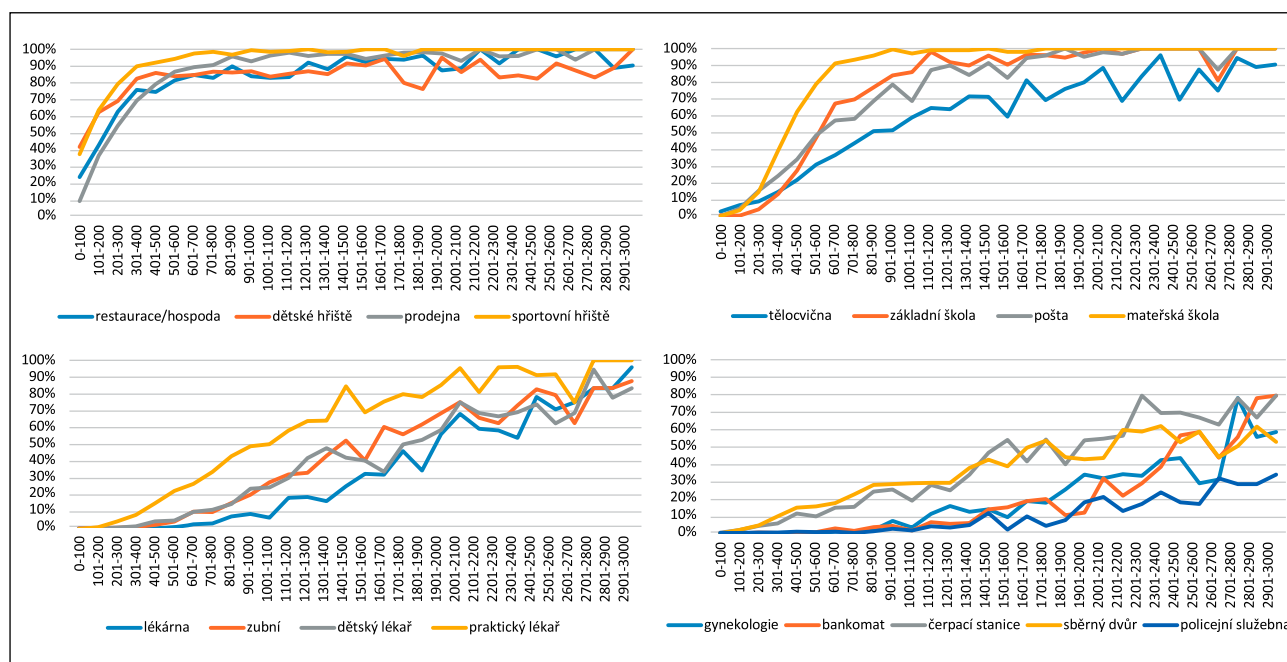
Analýza vybavenosti a faktorů, které ji ovlivňují

Základním faktorem, který zásadně ovlivňuje míru vybavenosti obcí, je počet obyvatel. Je zřejmým a triviálním faktem, že větší obce jsou službami vy-

baveny lépe než obce menší, protože jejich obyvatelstvo vytváří silnější poptávku a lokalizace služby ve větších obcích je tak efektivnější. Pravděpodobnost, že obec bude určitou službou či infrastrukturou vybavena, u žádné služby nestoupá s populační velikostí obce lineárně. Závislost vybavenosti jednotlivými službami na počtu obyvatel obce znázorňují grafy 1–4. Pro přehlednost je všech 17 služeb a infrastruktur rozděleno do čtyř grafů. Do prvního grafu jsou zařazeny nejčastější prvky vybavenosti, do posledního ty nejméně časté. Z analýz zřetelně vyplývá, že k nejčastějším prvkům vybavenosti, které se s vysokou frekvencí objevují i v nejmenších obcích, patří sportovní a dětská hřiště, restaurace a prodejny potravin. O něco méně často se v malých obcích objevují základní a mateřské školy, pošty a tělocvičny. Ze zdravotnických zařízení je nejběžnějším prvkem vybavenosti ordinace praktického lékaře. Nejméně často jsou v malých obcích zastoupeny bankomaty, sběrné dvory, policejní služebny, čerpací stanice a specializované ordinace gynekologie. Vliv populační velikosti obcí na míru jejich vybavenosti je tak silný, že způsobuje zřetelné odchylky průměrné míry vybavenosti mezi jednotlivými kraji. Kraje s konsolidovanější strukturou

obcí mají průměrnou vybavenost výrazně lepší než kraje s rozdrobenou strukturou obcí.

Počet obyvatel v obci ovšem není jediným faktorem, který má na vybavenost vliv. Uvažovali jsme ještě o vlivu dalších čtyř skupin faktorů. První skupinou jsou faktory vyjadřující polohu obce v sídelním systému, resp. její vzdálenost od významných sídelních středisek. Malá vzdálenost k sídelním střediskům může vést ke snížení poptávky po místních službách, protože obyvatelé obce navštěvují služby v přílehlých střediscích. V analýze jsme zkoumali souvislost vybavenosti se vzdáleností ke střediskům dvou stupňů významu – mezoregionálním centřům (městům s více než 50 000 obyvateli) a mikroregionálním centřům (více než 5 000 obyvatel). Druhou skupinou faktorů jsou demografické charakteristiky obce, tedy její populační vývoj a věková struktura. Třetí skupina faktorů má ekonomickou povahu a týká se ekonomické síly obyvatel. Měříme ji pomocí indikátoru nezaměstnanosti a odhadu průměrného příjmu. Konečně čtvrtý faktor se týká cestovního ruchu, který může být výrazným podněcovatelem existence služeb v obci. Existuje jistě řada dalších faktorů, které mají vliv na vybavenost obcí. Cílem článku nicméně není podat vyčerpávající popis

Grafy 1–4: Pravděpodobnost výskytu služeb v obcích v závislosti na počtu obyvatel

4) Zdroj dat: ČSÚ, MPSV, Generální finanční ředitelství, Institut turistického ruchu.

všech odstínů uspořádání sídelní či demografické struktury či dalších faktorů, které souvisejí s vybaveností obce. Jde nám o nastínění hlavních aspektů, které umožňují porozumět základním souvislostem vybavenosti ve vztahu k území. Polohové faktory se ukázaly být relativně významným prediktorem vybavenosti, přičemž poloha vůči mikroregionálním centrům má silnější význam než poloha ve vztahu k mezoregionálním centrům. Při srovnatelné velikosti mají obce ve větší vzdálenosti od malých i velkých měst lepší občanskou vybavenost než obce příměstské. Obce ležící v mikroregionálně odlehle poloze jsou všemi službami, s výjimkou sportovních a dětských hřišť a tělocvičen, vybaveny lépe než obce v blízkosti mikroregionálních center. Mezoregionální poloha se výrazně projevuje zejména v případě pošt a základních škol. Souvislost vybavenosti s mikroregionální odlehlostí zachycuje graf 5. Ukazuje, jak se vzrůstající vzdáleností od malých měst narůstá počet služeb, jimiž jsou obce různých velikostních kategorií vybaveny.

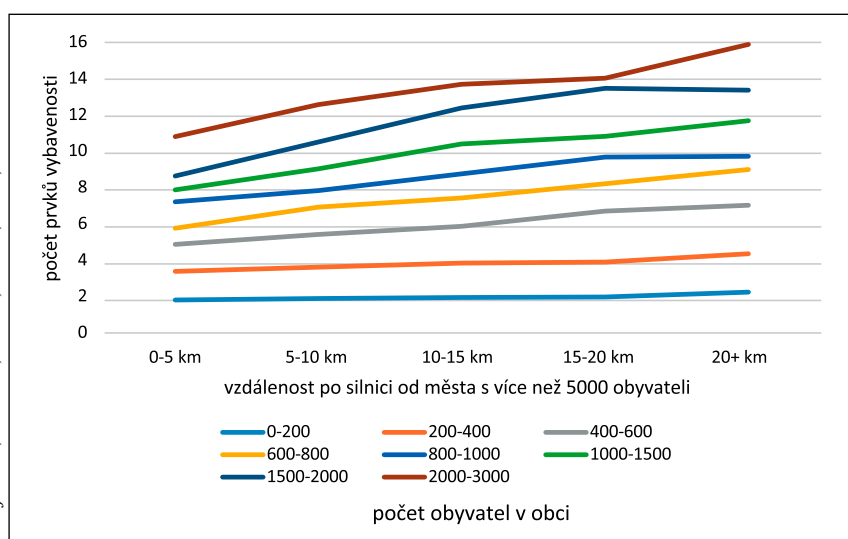
Zřetelnou souvislost s vybaveností mají i demografické a socioekonomické faktory. Vyšší vybavenost zpravidla nalézáme v obcích se starší věkovou strukturou, s populačními ztrátami a nižší mzdovou úrovní. Naopak horší vybavenost mají mladší a populačně rostoucí obce a obce, jejichž obyvatelé mají vyšší mzdy. Na většinu zkoumaných služeb a infrastruktur má výrazně pozitivní vliv ces-

tovní ruch. Obce, které klasifikujeme jako střediska cestovního ruchu, jsou systematicky lépe vybaveny než ostatní obce podobné velikosti. Cestovní ruch ale neovlivňuje vybavenost všemi typy služeb a infrastruktur stejně. Nejsilněji se jeho vliv projevuje na vybavenosti hospodami a restauracemi, poštami, čerpacími stanicemi a bankomaty. Polohové, demografické a socioekonomické souvislosti vybavenosti malých obcí od sebe navzájem nelze zcela oddělit, protože tyto charakteristiky obcí navzájem souvisejí. Odlehlá poloha, populační stagnace či úbytek, starší věková struktura a horší socioekonomická situace jsou typickými charakteristikami lokalit označovaných jako periferní území, popř. vnitřní periferie. Naopak příměstská poloha, populační zisky a nadprůměrná socioekonomická situace označují rozvíjející se suburbánní a periurbánní území. Právě periferní obce jsou při kontrole populační velikosti vybaveny službami a infrastrukturou nadprůměrně, zatímco příměstské rozvojové obce podprůměrně. Tento rozdíl se neprojevuje u všech služeb a infrastruktur stejně, nicméně jedná se o silnou a systematickou souvislost, která zřejmě vyplývá z následujících skutečností. 1) Vybavenost obcí je do značné míry setrvačná. U rostoucích příměstských obcí nějakou dobu trvá, než se v nich podaří vybudovat odpovídající míru vybavenosti. Demografický vývoj tak předbíhá vývoj služeb a infrastruktury. Naopak vylidňující se obce „těžší“ ze své historické vybavenosti,

kteřou dokáží udržovat i přes pokles poptávky. 2) Obyvatelé rostoucích příměstských obcí jsou méně odkázáni na lokální vybavenost a méně ji využívají. Naopak obyvatelé periferních obcí jsou na lokální služby a infrastrukturu odkázáni více a vytvářejí tak větší lokální poptávku. Ta může být dále zesílena nižší mobilitou starší populace periferních obcí. 3) Určitou roli ve vyšší vybavenosti periferních obcí mohou hrát též nákupní a volnočasové zvyklosti jejich obyvatel a kulturní vzorce. 4) Odlehlost od větších sídel přispívá k růstu postavení jednotlivých obcí v sídelní struktuře a jejich významu pro obslužnost území. Periferní obce se snáze mohou stát lokálními centry, ke kterým spádují okolní sídla a vytvářejí v něm dodatečnou poptávku po službách.

Vývoj vybavenosti malých obcí

Analýzu časového vývoje vybavenosti malých obcí lze provést jen omezeným způsobem, protože data za různá období pocházejí z různých zdrojů a nemají vždy stejnou kvalitu. Různé služby také byly evidovány v různých letech, takže pro každý prvek vybavenosti je potřeba zvolit ke srovnání poněkud odlišné období. I přes tato omezení jsme ale u většiny sledovaných služeb schopni zjistit hlavní trendy změn ve vybavenosti cca od 90. let 20. století. Časové řady pro jednotlivé prvky vybavenosti zachycuje tabulka 2. Ukazuje několik skutečností. Jedinými službami, u kterých data umožňují sledovat zřetelný pokles vybavenosti, jsou prodejny potravin, ordinace dětských lékařů a zubní ordinace. Naopak jediným prvkem vybavenosti se zřetelně rostoucím trendem jsou různé typy sportovních hřišť. U ostatních služeb a infrastruktur jsou trendy velmi slabé. Zdá se, že existuje slabý trend poklesu ostatních lékařských služeb (praktický lékař, gynekologie), v posledních deseti letech data naznačují i slabý pokles vybavenosti lékárnami. Naproti tomu se zdá, že mírně vzrostla vybavenost mateřskými školami. Sledování trendů u řady služeb je ovšem komplikováno chybovostí datových zdrojů. Některé datové zdroje mají tendenci množství služeb spíše nadhodnocovat (SZPI,

Graf 5: Souvislost mezi počtem prvků vybavenosti obce (max. 17), její populační velikostí a vzdáleností od malého města

MZ), protože zanikající služby nejsou spolehlivě odhlašovány z databází. Jiné zdroje (ČSÚ) část obcí nepokrývají, protože se při sběru nepodařilo zajistit v obci data. Relativně spolehlivý zdroj SMS, kontrolující přítomnost prvků vybavenosti návštěvou v místě, může podhodnocovat služby, jejichž výskyt není při jednorázové návštěvě dobře zřetelný.⁵⁾ Problém konzistence zdrojů se týká například hodnocení vybavenosti tělocvičnami, která zdánlivě klesá. Není ovšem jisté, zda je existence tělocvičen v datech ČSÚ z roku 2016 dobře zachycena.⁶⁾ Problém je rovněž u restaurací, u nichž data z hygienických stanic poskytnutá prostřednictvím Ministerstva zdravotnictví uvádějí pro roky 2009 a 2019 vyšší hodnoty než data SMS z roku 2018.

V každém případě použitá databáze poměrně spolehlivě vyvrací různá extrémní hodnocení časových proměn vybavenosti obcí. Ukazuje, že v posledních 25 letech nedocházelo k výraznému plošnému úbytku vybavenosti, ale ani k jasnému nárůstu. Změny, ke kterým dochází, jsou velmi pozvolné. Výraznější trend poklesu je patrný jen u prodejen potravin, ordinací dětského lékaře a zubních ordinací.

„Běžný standard vybavenosti“ jako koncept pro zhodnocení míry vybavenosti jednotlivých obcí

Jednou z cest pro optimalizaci míry vybavenosti, resp. pro zajištění dostatečné dostupnosti služeb, může být stanovení pevných standardů vybavenosti. Ty mohou navodit tlak na zajištění vybavenosti podle předem stanovených norem, tj. spíše administrativně, včetně důsledků v podobě nárokové alokace finančních prostředků či jiné podpory. Požadavky jsou zpravidla definovány jako minimální standardy, které by v praxi měly být vždy dosaženy.⁶⁾ S konceptem standardů pracuje rovněž metodika Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury [Maier, 2016; Maier, Šindlerová, 2018], která pro různé prvky veřejné infrastruktury stanovuje požadovanou sídelně strukturální vybavenost a prostorovou a časovou dostupnost. Jejím primárním cílem je sjednotit praxi územního plánování, zejména při vymezování ploch pro bydlení a při plánování veřejných infrastruktur v územních plánech. Normativní definice standardů může být dobrou pomůckou při plánování sídelního rozvoje. Její využití ovšem může v praxi také způsobovat řadu obtíží, a to proto, že rozhodnutí o požado-

vané hladině standardu je vždy do určité míry arbitrární a potřebnost jednotlivých prvků vybavenosti v území prochází vývojem. Maierova Metodika je určena pro rozhodování o změnách ve využití území, např. pro nově vznikající zástavbu. Není nástrojem pro posuzování toho, zda jsou existující obce dostatečně vybaveny službami, nebo nikoliv. Její standardy by rovněž neměly být neuváženě aplikovány pro odbourávání služeb, které uspokojivě fungují.

V tomto článku navrhujeme alternativní způsob definování standardů vybavenosti, který je vhodný pro vytvoření rychlého přehledu o tom, jestli jsou jednotlivé obce vzhledem k českému kontextu vybaveny spíše nadprůměrně, nebo podprůměrně. Při úvahách o žádoucí míře vybavenosti jednotlivých obcí se tento přehled může stát výchozím bodem, na který naváže detailnější lokální analýza. Navrhujeme definici „běžného standardu vybavenosti“, který vychází z našich empirických zjištění o stavu vybavenosti v území. Koncept běžného standardu udává, od jaké populační velikosti se určitá služba stává v obcích obvyklým prvkem vybavenosti. Obvyklost přitom definujeme spíše konzervativně jako situaci, kdy alespoň dvě třetiny obcí určité velikosti jsou službou vybaveny. Běž-

	1994 (ČSÚ)	1999, 2001 (ČSÚ, ÚZIS)	2009 (SZPI, MZ, ÚZIS, ČSÚ)	2016 (ČSÚ)	2018 (SMS)	2019 (SZPI, MZ, MŠMT, ČÚZK)
Prodejna potravin	93,40 %	85,30 %	72,90 %		67,80 %	71,00 %
Restaurace nebo hospoda	72,90 %		72,50 %		68,90 %	73,60 %
Sportovní hřiště	60,10 %	67,20 %		81,90 %	83,40 %	
Tělocvična	34,20 %	36,80 %		28,60 %		
Mateřská škola	52,90 %	49,50 %			50,80 %	51,10 %
Základní škola	39,20 %	38,70 %	36,40 %	36,90 %	36,70 %	36,70 %
Pošta a Pošta partner	42,90 %	39,90 %	38,50 %		37,50 %	38,50 %
Ordinace praktického lékaře		25,10 %	25,20 %		24,40 %	23,50 %
Ordinace dětského lékaře		20,20 %	18,20 %		12,60 %	11,80 %
Ordinace gynekologa		5,70 %	5,60 %		4,60 %	4,30 %
Zubní ordinace		15,60 %	14,20 %		12,00 %	11,80 %
Lékárna		6,00 %	8,10 %		7,30 %	7,20 %

Zdroj: ČSÚ, SMS, MŠMT, ČÚZK, ÚZIS

Tabulka 2: Podíl obcí s méně než 3 000 obyvateli vybavených jednotlivými službami a infrastrukturami v letech 1994–2019

Pozn. Do výpočtu jsou zařazeny všechny obce, které měly méně než 3 000 obyvatel v roce 2018.

5) Data SMS z roku 2018 počet tělocvičen zásadně podhodnocují, proto je zde neuvádíme.

6) V České republice jsou tímto způsobem legislativně definovány standardy dostupnosti zdravotnických služeb (nařízení vlády č. 307/2012 Sb.) a standardy poskytování poštovních služeb (vyhláška č. 464/2012 Sb. § 14).

ný standard úzce souvisí s rozšířeností jednotlivých služeb a infrastruktur. Rozšířenější služby a infrastruktury jsou zpravidla běžným standardem v menších obcích než méně rozšířené.⁷⁾ Hodnoty běžného standardu uvádí tabulka 3. Zároveň v ní porovnáваме (tam, kde je to možné) zjištěný běžný standard vybavenosti s hodnotami standardů dostupnosti občanského vybavení definovanými v Metodice z roku 2016 [Maier, 2016].

Porovnání běžných standardů se standardy definovanými metodikou Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury [Maier, 2016] ukazuje na řadu odlišností. První rozdíl spočívá v tom, že Metodika definuje u řady služeb a infrastruktur výrazně benevolentnější míru standardu, než jaká v území reálně existuje. Velký rozdíl existuje u mateřských a základních škol, pošt a ordinací praktického lékaře. Vybavenost základní a mateřskou školou požadují

standards podle metodiky až u obcí či sídel s více než 1 000 obyvatel. Ve skutečnosti jsou ovšem základními a mateřskými školami vybaveny z velké většiny i mnohem menší obce. Pošta nebo provozovna Pošta Partner se nachází ve velké části obcí s více než 800 obyvateli. Standardy podle Metodiky ji ale požadují až od velikosti sídla nebo obce nad 2 500 obyvatel. Ordinance praktického lékaře se objevují v převážné většině obcí nad 1 400 obyvatel. Standardy podle Metodiky je ale požadují až od 2 000 obyvatel. Pro ostatní základní zdravotnické služby pak standardy podle Metodiky předpokládají stejnou vybavenost jako pro ordinace praktických lékařů. V realitě je ovšem vybavenost ostatními službami nižší, což odpovídá jejich méně frekventovanému využití. Uvedené porovnání potvrzuje, že standardy definované v Metodice lze chápat jako minimální standardy, jejichž naplnění by mělo být vždy předmětem posouzení při plánování nově vznikající

zástavby, a jejich dodržení předpokladem pro realizaci stavebního rozvoje, což je jejich primárním cílem. U řady služeb a infrastruktur ovšem reálná situace v území tyto standardy vysoce překonává. Neměly by tedy být chápány ve smyslu žádoucího cílového stavu vybavenosti, zejména v malých obcích. Taková aplikace standardů by mohla v řadě případů vést k mizení reálné fungujících prvků vybavenosti.

Kalkulačka vybavenosti

Koncept běžného standardu vybavenosti, představený v předchozí kapitole, je založený na souvislosti mezi mírou vybavenosti obcí a jejich populační velikostí. Analýzy vybavenosti popsané výše v tomto článku ale ukázaly, že i když má počet obyvatel obce zásadní vliv na míru její vybavenosti různými službami, není to jediný významný faktor. Poloha obce, její de-

Typ služby nebo infrastruktury	Běžný standard (dvoutřetinová vybavenost)	Standardy podle Metodiky [Maier, 2016]
Sportovní hřiště	200–300 obyvatel	Obce bez omezení velikosti, do vzdálenosti 1 km
Dětské hřiště	200–300 obyvatel	Obce bez omezení velikosti
Prodejna potravin	300–400 obyvatel	Standard není definován
Restaurace nebo hospoda	300–400 obyvatel	Standard není definován
Mateřská škola	500–600 obyvatel	Obce nad 1 000 osob, pod 1 000 osob do 30 minut hromadnou dopravou
Základní škola	600–700 obyvatel	Obce nad 2 000 osob, pod 2 000 osob do 30 minut hromadnou dopravou
Pošta a Pošta Partner	800–900 obyvatel	Obce nad 2 500 osob, pod 2 500 osob do 10 km
Tělocvična	1 300–1 400 obyvatel	Standard není definován
Ordinace praktického lékaře	1 400–1 500 obyvatel	Obce nad 2 000 osob, pod 2 000 do 35 minut autem
Ordinace dětského lékaře	2 000–2 100 obyvatel	Obce nad 2 000 osob, pod 2 000 do 35 minut autem
Zubní ordinace	2 000–2 100 obyvatel	Obce nad 2 000 osob, pod 2 000 do 35 minut autem
Lékárna	2 000–2 100 obyvatel	Obce nad 2 000 osob, pod 2 000 do 35 minut autem
Čerpací stanice	2 200–2 300 obyvatel	Standard není definován
Bankomat	2 800–2 900 obyvatel	Standard není definován

Zdroj: vlastní výpočty, Maier, 2016

Tabulka 3: Běžný standard vybavenosti obcí službami či infrastrukturami a standardy podle Metodiky [Maier, 2016]

7) Souvislost vybavenosti s populační velikostí platí přirozeně i při sledování na úrovni sídel. Bylo by tedy možné definovat běžný standard rovněž na úrovni sídelních útvarů. Zároveň si lze všimnout silného významu pozice sídla v rámci obce. Sídla, která jsou v obci dominantní, tedy největší, mají systematicky vyšší vybavenost než ostatní sídla, a to i když je srovnáváme se sídly stejné velikosti. Naopak nejhůře jsou vybavena sídla vedlejší, tedy taková, která tvoří součást obce skládající se i z větších sídel. Pro bližší informace odkazujeme na studii Bernard a kol., 2020.

mografický vývoj, socioekonomická situace a turistický ruch rovněž vybavenost ovlivňují významným způsobem. Znalost všech těchto efektů lze využít pro výpočet pravděpodobností, že obec s určitými parametry bude vybavena jednotlivými druhy služeb a infrastruktur. Výsledky takového výpočtu pak lze porovnat s reálnou vybaveností obce, což umožní posoudit, jestli je obec vybavena lépe, než je v podobných obcích obvyklé, nebo hůře. Využití takového výpočtu nemůže samo o sobě nahradit detailní místní analýzu potřeby určité služby nebo infrastruktury, protože výpočet nezohledňuje všechny odstíny místní situace. Výsledky nelze aplikovat mechanicky. Podobně jako koncept běžného standardu představený v předchozím odstavci se ale může stát výchozím krokem při zvažování žádoucí podoby rozvoje v obci. Jeho výhoda spočívá v jednoduchosti aplikace a také v tom, že posuzuje situaci v obci v kontextu všech dalších obcí v České republice.

Na základě statistického výpočtu pravděpodobné vybavenosti jsme vyvinuli veřejně dostupný on-line nástroj Kalkulačka vybavenosti.⁸⁾ Výpočty v kalkulačce jsou založeny na využití logistických regresních modelů pro 15 různých služeb a infrastruktur. Modely pracují s pěti vstupními parametry – populační velikost obce, vzdálenost obce po silnici od města s více než 5 000 obyvateli, vzdálenost obce po silnici od města s více než 50 000 obyvateli, odhad populačního vývoje obce za posledních deset let, určení, zda obec je významným centrem turistického ruchu. Jedná se o parametry, které významnou měrou ovlivňují vybavenost, a zároveň je mohou uživatelé aplikace relativně snadno odhadnout. Po zadání vstupních parametrů kalkulačka určí, s jakou pravděpodobností lze očekávat, že obec odpovídající zadaným charakteristikám bude vybavena jednotlivými službami. Výslednou hodnotu pravděpodobnosti lze nejlépe interpretovat jako informaci

o tom, jak velký podíl obcí se stejnými předpoklady je službou vybaven.⁹⁾

Využitelnost kalkulačky demonstrujeme na příkladu několika obcí, které byly podle mediálních zpráv v závěru roku 2019 nuceny řešit otázku, zda a jakým způsobem podporovat místní prodejnu potravin ohroženou ukončením provozu. Jedná se o obce Nezdenice, Stříbrnice a Břestek na Uherskohradištsku.¹⁰⁾

Pro obec Nezdenice (732 obyvatel, 10 km vzdálená od malého města, 37 km od středně velkého města, není důležitým centrem turistického ruchu a v uplynulých letech se slabě vylidňovala) uvádí kalkulačka očekávanou existenci prodejny potravin 95 %, což zároveň znamená, že 95 % obcí s obdobnými charakteristikami funkční prodejny potravin má.

Obec Stříbrnice (420 obyvatel, 11 km vzdálená od malého města, 37 km od středně velkého města, není důležitým centrem turistického ruchu a v uplynulých letech se slabě vylidňovala) má podle kalkulačky pravděpodobnost existence prodejny 87 %.

Obec Břestek (829 obyvatel, 7 km vzdálená od malého města, 34 km od středně velkého města, není důležitým centrem turistického ruchu a v uplynulých letech se počet jejích obyvatel výrazně zvýšil) má podle kalkulačky pravděpodobnost existence prodejny 90 %.

Za pomoci kalkulačky lze tedy snadno odvodit, že existence prodejny potravin se zdá být v případě všech tří obcí reálná, protože srovnatelné české obce prodejny ve většině případů vybaveny jsou. Taková informace se může stát důležitým východiskem pro další úvahy obecní samosprávy o potřebnosti a možnostech udržení obchodu. Je zřejmé, že kalkulačka reflektuje vybavenost obcí v letech 2018 a 2019. Její využitelnost bude klesat s nárůstem časového odstavu, pokud se nepodaří aktualizovat podkladová data.

Závěr

Základní zjištění provedených analýz vybavenosti lze shrnout následovně: občanská vybavenost malých obcí je přirozeně úzce spojena s jejich populační velikostí. S rostoucím počtem obyvatel roste pravděpodobnost, že v obci bude k dispozici širší škála služeb. Mezi nejrozšířenější služby a infrastruktury patří dětská a sportovní hřiště, obchody s potravinami, restaurace/hospody a mateřské a základní školy. Mediánová velikost obce v České republice je cca 430 obyvatel. V typické mediánové obci lze s vysokou pravděpodobností očekávat existenci hřiště, prodejny potravin a restaurace nebo hospody. Značná část těchto obcí bude zároveň vybavena mateřskou a základní školou, nicméně školská zařízení v nich nepředstavují typický „běžný standard“.

Vybavenost malých obcí je v posledních dvou dekadách u většiny služeb relativně stabilní. Klesá ovšem podíl obcí vybavených prodejny potravin. V reakci na to se objevila řada dotačních programů usilujících o udržení prodejen v obcích. Lze zaznamenat i pokles počtu lékařských ordinací. Naopak narůstá počet malých obcí vybavených sportovním hřištěm.

Limitem uvedené analýzy je to, že při hodnocení vybavenosti obcí se zaměřujeme na existenci služeb a infrastruktury, a přitom odhlížíme od kvalitativní stránky vybavenosti. Nezabýváme se kvalitou poskytovaných služeb ani jejich kapacitou. Taková analýza by vyžadovala zcela jiný typ vstupních dat. Pro možnost strategického plánování rozvoje obcí navrhuje využití konceptu běžné vybavenosti. Tento empiricky založený standard může posloužit při přípravě strategických rozvojových plánů jednotlivých obcí jako srovnávací kritérium a východisko lokálních analýz. Ukazuje, do jaké míry je vyba-

8) www.soc.cas.cz/mapa/kalkulacka

9) Pravděpodobnost vybavenosti jednotlivými službami je vypočtena pomocí obecného vzorce:

$$P[Y(z)=1] = \exp(\beta_0 + \beta_1 \ln(a) + \beta_2 \ln(b) + \beta_3 \ln(c) + \beta_4 * d + \beta_5 * e) / \exp(\beta_0 + \beta_1 \ln(a) + \beta_2 \ln(b) + \beta_3 \ln(c) + \beta_4 * d + \beta_5 * e) + 1$$

Kdy $Y(z)$ je dichotomický indikátor s hodnotou 1, když obec Z je vybavena službou Y , a je počet obyvatel obce, b je vzdálenost obce v km po silnici od města s více než 5 000 obyvateli, c je vzdálenost obce v km po silnici od města s více než 50 000 obyvateli, d je dichotomický indikátor s hodnotou 1, pokud obec je významným centrem turistického ruchu, e je populační vývoj obce v letech 2008–2018. Parametry modelu β jsou odhadnuty metodou maximální věrohodnosti.

10) <https://ct24.ceskatelevize.cz/regiony/zlinsky-kraj/2995313-ztratove-obchody-na-vesnicich-si-rikaji-o-dotace-radnice-vymysleji-jak>

venost jednotlivých obcí srovnatelná s ostatními obcemi podobné velikosti. Koncept může být zároveň efektivním vodítkem pro obyvatele obcí a nástrojem pro vytvoření dostatečně informovaného prostoru pro politická řešení orientovaná na překonávání disparit a lokálního znevýhodnění. Podobným způsobem je možno využít on-line nástroj Kalkulačka vybavenosti.

Použité zdroje:

AUTTI, O. & HYRY-BEIHAMMER, E. K. (2014) School Closures in Rural Finnish Communities. In: *Journal of Research in Rural Education*, 29 (1) s. 1–17.

BARAKAT, B. (2015) A 'recipe for depopulation'? School closures and local population decline in Saxony. In: *Population, Space and Place*, 21 (8) s. 735–753.

BERNARD, J. (2019) There is a need to restore services and grocery stores to our countryside...": discourse on rural peripheralisation in Czechia against the background of rural socioeconomic development. s. 429–439 In: CAMPRAG, N. & SURI, A. (eds.). *Three Decades of Post-Socialist Transition*. Conference Proceedings. Urbanmorphosislab, TU Darmstadt.

BERNARD, J., DECKER, A., KYSELOVIČ, J., ŠIMON, M., JOUKL, M., TLČIMUKOVÁ, P., VÍTKOVÁ, L. (2020) *Občanská vybavenost v malých obcích*. Výzkumná zpráva, Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.

ELSHOF, H. & BAILEY, A. (2015) The role of responses to experiences of rural population decline in the social capital of families. In: *Journal of Rural Community Development*, 10 (1), s. 72–93.

CHRISTIAANSE, S. & HAARTSEN, T. (2017) The influence of symbolic and emotional meanings of rural facilities on reactions to closure: The case of the village supermarket. In: *Journal of Rural Studies*, 54, s. 326–336.

CHRISTIAANSE, S. & HAARTSEN, T. (2020) Experiencing place-change: A shared sense of loss after closure of village facilities. In: *Journal of Environmental Psychology*, 69, 101432.

CHROMÝ, P., JANČÁK, V., MARADA, M. & HAVLÍČEK, T. (2011). Venkov – žitý prostor: regionální diferenciacie percepce venkova představiteli venkovských obcí v Česku. In: *Geografie*, 116 (1), s. 23–45.

MAIER, K. (2016) *Metodika Standardy dostupnosti veřejné infrastruktury*, MMR.

MAIER, K. & ŠINDLEROVÁ, V. (2018) Dostupnost veřejných infrastruktur. In: *Urbanismus a územní rozvoj* 21 (2), s. 14–25.

MMR (2019) *Koncepce rozvoje venkova*. Online, staženo dne 29. 6. 2021 z: https://www.mmr.cz/getmedia/279d5264-6e9e-4f80-ba4a-c15a26144cd0/Koncepce-rozvoje-venkova_202001.pdf.aspx?ext=.pdf

MMR (2020) *Strategie regionálního rozvoje ČR 2021+*. Online, staženo dne 29. 6. 2021 z: <https://mmr.cz/getmedia/58c57a22-202d-4374-af5d-cbd8f9454adb/SRR21.pdf.aspx?ext=.pdf>

POSPĚCH, P., SPĚŠNÁ, D. & STAVENÍK, A. (2015). Images of a Good Village: A Visual Analysis of the Rural Idyll in the „Village of the Year” Competition in the Czech Republic. In: *European Countryside*, 7(2), s. 68–86.

doc. PhDr. Josef Bernard, Ph.D.
Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.

PhDr. Miroslav Joukl, Ph.D.
RNDr. Mgr. Lucie Vítková, Ph.D.
Katedra sociologie, Filozofická fakulta
Univerzita Hradec Králové

ENGLISH ABSTRACT

Public amenities in small settlements: diagnosis, standards and planning, by Josef Bernard, Miroslav Joukl and Lucie Vítková

This article provides a basic quantitative record of public amenities in small settlements, their dynamics in time and basic relevant factors. Based on these data, the authors propose a concept for a 'common standard of facilities' as a tool for assessing the level of local amenities and as a publicly accessible online tool for comparison of the level of these facilities in individual settlements. The basic findings of the analyses indicate that there is an immediate relation between quality and number of inhabitants. The probability that a settlement provides a wider sphere of services is higher in more populated municipalities, although such an increase is not linear for all types of services. The most frequent services and infrastructures are playgrounds and sports fields, grocer's shops, restaurants and pubs, and kindergartens and primary schools. The median size of a settlement in the Czech Republic is approximately 430 inhabitants. It can be expected that a typical median settlement has a playground, a grocer's shop and a restaurant or pub. There will probably be a kindergarten and a primary school in many of them, but schooling institutions are not the common standard. A typical suburban settlement is less well equipped than a peripheral settlement of the same population. The level of such facilities has been relatively stable over the last two decades, although the proportion of places equipped with a grocer's shop is in decline, resulting in a variety of subsidy programmes aimed at protecting shops in villages. The number of doctors' surgeries is also in decline. By contrast, more and more settlements are equipped with a sports field.